

УДК 821.111.0:811.111'38

ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПЛІКАЦІЇ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕМАТИКИ У ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОМУ ПРОСТОРИ НОВІТНІХ БРИТАНСЬКИХ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ

Ірина Шайнер

ORCID ID: 0000-0001-6316-0026

Львівський національний університет імені Івана Франка

вул. Університетська 1, м. Львів, Україна 79000

irene10.05@i.ua

У статті проведено інтегрований лінгвістичний аналіз жанровісної лексики та лексичних структур у художніх прозових текстах на військову тематику (ТВТ) з опертям на прагматилістичний, прагмадискурсний та поетико-інтерпретативний підходи. Дослідження присвячено вивченню лексико-семантичного простору новітніх британських англомовних художніх прозових ТВТ, зосереджуючись на особливостях триєдиного напрямку його розбудови, що включає лексико-семантичні, лексико-тематичні та лексико-асоціативні лінії експлікації військової тематики (ВТ).

Особливістю британських ТВТ початку ХХІ століття є актуалізація теми війни не лише на першому плані, але й на рівні мікрвокрапель: в обраних автором лексичних структурах закодовано потужну лейтмотивну ідею – проблему військових конфліктів та їх спустошливі, руйнівні наслідки, яку виведено через експліковані (більше чи менше) лексичні одиниці. Популярність військової тематики у новітній літературі зумовлена конфліктними подіями в сучасному світі. З погляду прагмадискурсної та антропоцентричної парадигм дослідження текстів цих літературних творів є надзвичайно актуальним, зважаючи на їх лексико-семантичні особливості.

Інтерпретація читачем ТВТ залежить безпосередньо від використаних автором мовних засобів, що чітко передають картини воєнної дійсності (або лише наводять згадки військових дій), розставляють експресивно-стилістичні акценти на певних явищах та деталях, та, зрештою, створюють загальний емоційний фон для розвитку сюжетних ліній у творі. Виокремлення лексико-семантичних, лексико-тематичних і лексико-асоціативних угруповань сприяє детальному аналізу функційної репрезентації лексичних структур у художньому тексті на поверховому та глибинному рівнях. Результати дослідження відкривають нові перспективи вивчення лексико-семантичної структури британських художніх текстів початку ХХІ століття з позицій новітніх наукових парадигм.

Ключові слова: *лексико-семантичний простір; лексико-семантична група; лексико-тематична група; лексико-асоціативна група; текст.*

Лексико-семантична структура тексту потрапляє у сферу зацікавлення різноманітних філологічних напрямів, а саме: *лінгвістики тексту* (М. А. К. Halliday, R. Hasan 1976, Н. G. Widdowson 2004, І. Бехта 2004, Л. Белехова, О. Маріна 2016, О. Селіванова 2008); *лінгвістичної семантики* (І. Кобозєва 2000, М. Кочерган 1980, Дж. Лайонз 2003); *лексичної семантики* (D. Geeraerts 2009, Ю. Апресян 1995, В. Левицький 1989); *когнітивної лінгвістики та лінгвоконцептології* (V. Evans 2009, G. Lakoff 1993, R. Langacker 1987, О. Кагановська 2002, А. Приходько 2008, Н. Романова 2013); *стилістики* (М. Burke 2014, І. Арнольд 2002, В. Кухаренко 2004); *прагматики та прагматилістики* (J. Angermuller 2014, E. Black 2006, L. Hickey 1993, Л. Безугла 2014, О. Ємець 2014). Утім бракує наукових розвідок, які б розглядали лексико-

семантичний простір з позицій новітніх неофілологічних дисциплін у тісній єдності літературознавства й мовознавства.

Військова тематика в літературно-художньому творі як віддзеркалення навколишньої дійсності є надзвичайно популярною серед авторів сучасності. Вивченням цієї проблеми займалися А. Barlow 2000, В. Bergonzi 1993, R. Hewison 1988, E. Kaiter 2016, A. Piette 1995, H. Sarma 2001, A. K. Smith 2000, D. J. Taylor 2004. Проте сучасний британський роман ХХІ століття та способи експлікації військової тематики, з урахуванням різних рівнів (від мікро- до макровкраплень), досі недостатньо досліджені в науковій літературі.

Метою статті є виявлення способів експлікації військової тематики в лексико-семантичному просторі художнього тексту (ХТ), що розгортається у трьох напрямках: семантичному, тематичному та асоціативному, а також визначення основних напрямів функціонування домінантних лексико-семантичних (ЛСГ), лексико-тематичних (ЛТГ) та лексико-асоціативних (ЛАГ) груп у творах з макро-, мезо- та мікровкрапленнями військової тематики.

Поняття лексико-семантичного простору дає можливість структурно уявити організацію лексичних одиниць художнього твору як комплексної системи. Під лексико-семантичним простором розуміємо єдність лексем, структурно організованих у лексико-семантичні угруповання (поля, лексико-семантичні групи, підгрупи). Це — впорядкована система лексичних одиниць, об'єднаних спільною тематикою (та концептуальним значенням), які репрезентують певну понятійну сферу [2, 4; 21, 115]. Лексико-семантичний простір художнього тексту складається із сукупності лексичних структур (засобів, стилістичних прийомів, синтаксичних структур), які використовує автор, і того, що вони означають, яке смислове навантаження несуть (смысл, що закладений автором та сприймається читачем), з урахуванням співвідношення лексичного значення до значення в тексті (оскільки слова в тексті, художньому зокрема, набувають додаткових лексичних значень, не зафіксованих у словниках).

Загалом лінгвісти зосереджуються на вивченні *семантичної* (З. Вердієва 1986, В. Гольдберг 1988, Ю. Карпенко 2006, М. Кочерган 2004, А. Кузнецов 1998, Л. Лисиченко 1997, Ж. Соколовська 1990, А. Уфимцева 1962, Ф. Філін 1957, Г. Щур 1974), *тематичної* (М. Алефіренко 2005, В. Банкевич 1985, С. Бережан 1973, Л. Васильєв 1971, В. Левицький 1988, А. Приходько 2008) та *асоціативної* (J. Deese 1962, J. P. Gee 2010, R. Rommetveit 2014, Ш. Баллі 1961, Н. Бутенко 1979, Дж. Лайонз 2003, В. Левицький 2006, Ж. Марфіна 2004, Т. Недашківська 2010, З. Попова 2007, Ф. де Сосюр 1999, І. Стернін 2007) специфіки розвитку значення лексичних структур. Тож лексико-семантичний простір характеризується трьома осями розгортання — семантичною, тематичною й асоціативною. Відповідно, у його структурі виразно окреслюються лексико-семантичні, лексико-тематичні та лексико-асоціативні поля, які складаються з менших одиниць: мікрополів, груп, підгруп, синонімічних рядів. Це свідчить про ієрархічний характер поля, у якому одні одиниці підпорядковуються іншим, одиницям вищого рівня [5; 20; 23; 24; 26; 27]. Тому доцільним видається починати дослідження лексико-семантичного простору з вивчення особливостей його мікросистем: ЛСГ, ЛТГ і ЛАГ.

ЛСГ згуртовують лексичні одиниці, що виражають ключові семантичні, ідейні поняття у творі [3; 6; 15; 16; 17; 23; 26; 27]: війна, її вплив на емоції та почуття, мислення й поведінку людини. ЛТГ об'єднуються на основі спільної домінальної тематики ХТ [4, 32; 11, 110]. Лексико-тематичним та лексико-семантичним групам у ХТ часто властиве асоціативне «збагачення», що є основою для об'єднання слів у ЛАГ. Асоціації є особливою та невід'ємною частиною художнього твору, які надають значенням певних слів чи лексичних структур яскравих смислових нюансів [34, 76; 35, 148; 1, 309; 25, 157].

Військова тематика в сучасних ХТ є віддзеркаленням подій, що відбуваються зараз у цілому світі. Тема війни є надзвичайно актуальною та популярною сьогодні і тому проникає (більшою або меншою мірою) у твори різних жанрів. Це парадигма внутрішньої реакції на злочини проти людства, яка на яскравих прикладах минулого передає нам потужне послання та глибоку ідею: абсурдність війни, її спустошливий і згубний вплив на кожного індивіда, цінність миру та необхідність його збереження будь-яким способом. Відтак, усім творам властиві глибокий психологізм і символізм.

Примітним є факт, що обкладинка чи рецензія на книгу не завжди вказують на присутність ВТ в ній. У деяких творах військова тематика є лише супроводом до основної теми, споконвічної проблеми людства. Мікрвокраплення ВТ можуть здаватися на перший погляд другорядними, на задньому фоні оповіді, проте їх включення у твір є не менш значущим у загальному контексті, що створює потужний вплив на читача. Так, особливістю сучасних текстів на військову тематику є жанрова дифузність: на сторінках романів порушуються різноманітні теми та проблеми, і вони демонструють, як війна впливає на стан суспільства й окремої особистості, проникає в різні сфери життя та ще довго після завершення відлунює у душах персонажів. Вибір автором лексико-стилістичних засобів спрямований на те, щоб якнайточніше передати жахи війни і тим самим закликати людство не повторювати страшних помилок минулого.

Оскільки тема війни простежується в сучасних британських творах на різних рівнях (від мікро- до макровкраплень), можна узагальнено виокремити три основні групи ХТ: твори з макро-, мезо- та мікрвокрапленнями ВТ. Зазначимо, що такий поділ здійснено на основі частоти вживання контекстуальних фрагментів з елементами військової тематики [18, 298], а також з огляду на місце, яке посідає тема війни в ХТ. Отже, частота вживання контекстуальних фрагментів, що містять ВТ, становить: 0,6–0,9 для творів з макровкрапленнями, 0,2–0,4 для творів з мезовкрапленнями та 0,07–0,08 для творів з мікрвокрапленнями.

У цілому в усіх творах можемо виокремити однакові домінантні лексико-семантичні, лексико-тематичні та лексико-асоціативні групи, проте помітні певні відмінності у функціонуванні груп, пов'язаних із ВТ. Використання лексичних структур, дотичних до теми війни, чіткіше простежується у творах з макро- та мезовкрапленнями цієї тематики. Проте їх роль у творах з мікрвокрапленнями є не менш значущою: деталі воєнного середовища та військових реалій служать способом наближення читача до світу художньої

дійсності, згадки про воєнний період відлунюють у наративній лінії персонажів, передаючи її деструктивні наслідки ще довго після завершення.

Крім центральної у ВТ лексико-семантичної групи номінації військових реалій і номінації військових дій, чітко простежується ЛСГ номінації: емоційного стану та емоційних реакцій (з іменниковим та ад'єктивним наповненням відповідно), поведінки, мисленнєвих процесів, які є домінантними і разом виформовують основну ідею ХТ та довершують концепцію згубності війни. Розглянемо кілька прикладів із текстів.

Лексико-семантичну актуалізацію військових реалій і військових дій у текстових фрагментах творів з макро- та мезовкрапленнями ВТ витлумачуємо в напрямках опису військового середовища зсередини, наприклад, життя мирного населення, що страждає від військових дій та атак: *«The distant thunder of guns now replaced by a constant roar. There was no one to save them. Eighty thousand German troops to defend them against a million and a half Soviets, and most of those German troops seemed to be children or old men. Perhaps poor old Frau Jaeger would be called upon to beat off the enemy with a broom handle»* [44, 540–541]. Особливістю творів з мікроткрапленнями ВТ є передача відлуння наслідків війни у мирний, повоєнний час: *«She shook her head, unconvinced. 'It was more than mere anger. It was as though the war itself had changed him, made an utter stranger of him. He seemed to hate himself, and everyone around him. Oh, when I think of all the boys like him, and all the frightful things we asked them to do in the name of making peace —!'»* [50, 218–219]. У цьому фрагменті поряд з ЛСГ номінації військових реалій важливе місце займають лексичні одиниці на позначення емоцій і почуттів, безпосередньо пов'язаних із періодом війни. Продемонструємо ще один приклад емоційної реакції героїв на війну (що здебільшого характерно для творів з макро- та мезовкрапленнями ВТ): *«“And what is it, then, Mr. Miller?” I asked, trying to keep my expression neutral. “What am I feeling?” “Two things, I’d say,” he replied. “The first is guilt.” I remained still but kept watching him. “And the second?” “Why,” he replied, “you hate yourself”»* [45, 36–37]. Як бачимо, лексико-семантичне вираження різнобарв'я людських емоцій та особливостей їх переживання використовується автором заради детальної передачі картини людської сутності та її буття, сповненого непередбачуваних подій, несподіваних поворотів долі, кризових ситуацій, які впливають на ставлення людини до світу та зумовлюють переосмислення життєвих цінностей.

Лексико-семантичний компонент, що виражає людські дії, відтворює особливості поведінки людини в повсякденному житті (різних звичних для нас ситуаціях) і під впливом війни, яка часто змушує людину думати та діяти по-іншому. Наступний уривок демонструє особливості поведінки людини у воєнний час: *«“Can you understand what that is like, Mr. Sadler?” he asked me, tears filling his eyes. ... “To be told that your own son, who has given his life for his country, cannot be represented on the stone because of his cowardice, because of his lack of patriotism, because of his betrayal?»* [45, 380–381].

Одиниці ЛСГ номінації мисленнєвих процесів у лексико-семантичному просторі ХТ є яскравим свідченням антропоцентричного спрямування сучасних

британських ТВТ. Письменники концентрують увагу читачів на персонажах, на долю яких випали складні випробування війною та які змушені жити з її наслідками. Конституенти цієї ЛСГ є способом вираження певної думки, глибини роздумів, значеннєвих спогадів. При цьому у творах з макро- та мезовкрапленнями ВТ особливе місце посідають роздуми та спогади про події воєнного часу, війну та людей, які на ній загинули: *«Of course, memory is such a subjective thing. Perhaps that's why I feel tears in my eyes as I recall that music, music for the end of the world. In all probability it was nothing like what I remember – a group of drunken Germans hammering out a few bars of jazz blues on stolen instruments – but for me it was magic»* [48, 352–353]. У цілому, усі проаналізовані тексти (з макро-, мезо- та мікровкрапленнями ВТ) розкривають багатство внутрішнього світу персонажів, їхні потаємні думки та переживання, спогади з минулого, що робить художній світ відкритим для читача. Особливістю творів з макро- та мезовкрапленнями є роздуми про війну, її вплив на кожну людину й світ загалом, а також спогади про минуле та людей, яких назавжди забрала або безжалісно скалічила війна. Узагальнено напрями лексико-семантичної експлікації ВТ подано в схемі 1:

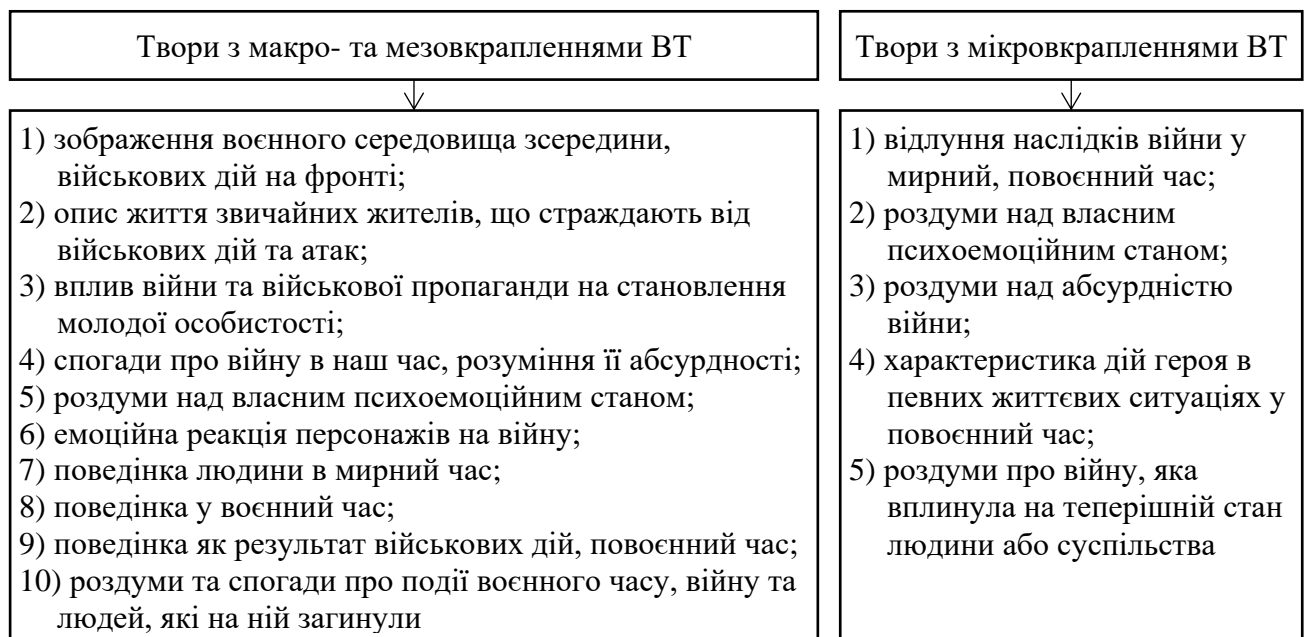

Схема 1 — Основні напрями лексико-семантичної актуалізації ВТ

Домінантні лексико-тематичні групи «Військові реалії/явища», «Людське тіло», «Медицина та здоров'я», «Навколишнє природне середовище» разом сприяють розгортанню центральної теми війни, репрезентуючи її прояви на фізичному рівні (фізичні травми та психологічні потрясіння, їх лікування, зумовлені перебігом воєнних дій), а також переключенням пейзажних описів із життєвими реаліями, що створює особливий фон для всіх інших подій у творі. Розглянемо кілька прикладів. Насамперед за допомогою тематичної лексики на позначення військових реалій і явищ, що актуалізується в описах воєнного періоду або різних військових елементів, читач здатен з головою поринути у художній світ, усебічно відчувати його просторовий вимір і намалювати у своїй

уяві середовище, у якому діють персонажі: «*Gentlemen,*» says *Sergeant Clayton, looking towards the assembled men. “In this army, you will all be trained, as I have been trained, to honour your uniform. To fight, to handle a rifle, to be strong and to go out there and to kill as many of the fucking enemy as you can find» [45, 95–96]. Аналіз цього фрагмента свідчить про детальний опис військових реалій у творах з макро- та мезовкрапленнями ВТ. Тут спостерігаємо опис армійського режиму, настанови новобранцям, які повинні стати «справжніми» солдатами й вирушити на фронт. Макро- та мезовкраплення військової тематичної лексики у ХТ дають змогу письменникам на прикладі минулого якнайповніше передати все жахіття війни, її руйнівну силу та цілковиту абсурдність. Водночас твори з мікроткрапленнями цієї тематики створюють особливу атмосферу постійної присутності війни, її наслідків, які продовжують впливати на людину навіть у мирний час: «*The war feels far away now, doesn't it? How did that happen, in only two years? We had an army unit billeted with us for part of it, you know. They left odd things about the park, barbed wire, sheets of iron: they're already rusting away, like something from another age. Goodness knows how long this peace will last, of course. I've stopped listening to the news; it's too alarming. The world seems to be run by scientists and generals, all playing with bombs like so many schoolboys» [50, 43]. Мікроткраплення цієї ЛТГ майстерно розкидані в художньому просторі тексту та всі разом створюють ефект відлуння війни впродовж цілого твору, сприяючи реалістичності оповіді.**

У текстах на військову тематику простежуємо два основних напрями детальної лексичної тематизації частин людського тіла: 1) зображення реакцій персонажів на різні (часто несподівані) життєві події, що супроводжується описом внутрішніх переживань і, не менш важливим, їх фізичним виявом; 2) визначальною особливістю таких творів є зображення тілесних травм унаслідок військових дій або ж навіть окремих частин тіла, залишених на полі бою чи після повітряних атак: «*Pierrot tried to imagine the little dog charging across the terrain, dodging bullets, his paws slip-sliding on the blown-off limbs and ripped-out organs of the two armies. He'd heard these stories before from his father and the idea made him feel queasy inside» [46, 164]. Вжита в цьому контексті тематична лексика людського тіла справляє винятковий ефект на читача.*

ЛТГ «Медицина та здоров'я» єднає у своїх межах лексичні одиниці на позначення, по-перше, звичних повсякденних недуг і способів їх лікування; по-друге, травм (і фізичних, і психічних), спричинених війною. Лексичне вираження елементів цієї ЛТГ простежуємо як на макро- і мезорівнях, так і на мікрорівні, більшою або меншою мірою відповідно. У текстах на військову тематику знаходимо детальні описи або згадки про фізичні поранення і про психічні потрясіння: «*The wound on my arm, the one the doctors say doesn't even exist, is giving me unholy pain and I am so consumed with frustration over what is happening to Will that I can hardly keep my thoughts straight» [45, 447]. Отже, ЛТГ «Медицина та здоров'я» в поєднанні з ЛТГ «Людське тіло» створює особливе тло в романах на військову тематику, у межах якого розгортається основна (або одна з основних) тема війни.*

Елементи лексико-тематичного угруповання «Навколишнє природне середовище» експлікують у ХТ весь спектр різноманіття природного світу, сприяючи максимальному наближенню природного опису до дійсності. Водночас зазначимо, що природні описи перекликаються з внутрішнім станом персонажів, служать способом підсилення емоційної напруги та покликані створити особливий фон для розгортання подій у творі. Наприклад: *«It's been raining for days, an endless torrent that makes the trenches feel like troughs for the pigs rather than defences in which our regiment can take cover as we launch our sporadic attacks»* [45, 251]. Як бачимо, тематична пейзажна лексика тісно пов'язана з лексикою, що позначає військові явища. Опис похмурої дощової погоди та, як наслідок, болота в окопах сприяє увиразненню наративу, створює особливу атмосферу у творі та фон для розгортання військових дій. Словом, зображення погодних умов має особливу мету — підсилення читацького усвідомлення труднощів на полі бою. Загалом природа у ТВТ постає цілковито залежною від внутрішніх переживань персонажів і перебігу подій. Основні тенденції функціонування тематичної лексики у цих творах узагальнено у схемі 2:

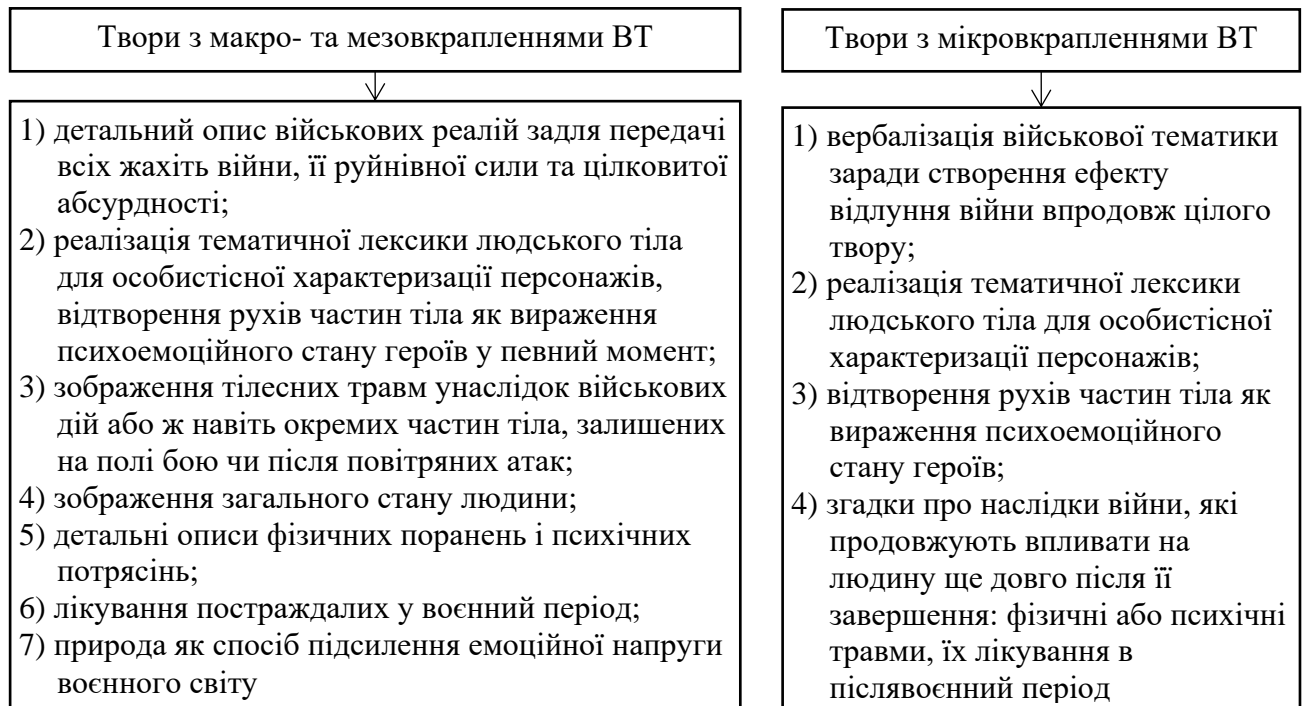

Схема 2 — Основні напрями лексико-тематичної актуалізації ВТ

Лексико-асоціативні угруповання характеризуються особливим асоціативно-смысловим збагаченням певних лексико-семантичних і лексико-тематичних груп, що дає змогу виокремити такі основні ЛАГ: «Війна», «Тіло та його частини», «Емоції та почуття», «Природа». Розвиток асоціативного збагачення слів спрямований на експресивно-стилістичні відтінки, що увиразнюють оповідь і розставляють вагомі акценти на важливих ідеях (особливостях воєнних дій та боротьби, передачі образу солдата й уніформи, художньо-метафоричному переосмисленні частин тіла або внутрішнього стану, оживленні чи експресивно-стилістичному зображенні природи).

Зазначимо, що ЛАГ «Війна» чітко виражена у творах з макро- та мезовкрапленнями ВТ та лише зрідка простежується у творах з мікровкрапленнями. Як показав аналіз досліджуваних творів, важливе місце в їхній канві відводиться експресивно-стилістичному підсиленню значення уніформи у воєнний період: «*Father was at the centre of them and looked very smart in his freshly pressed uniform. His thick dark hair had obviously been recently lacquered and combed, and as Bruno watched from above he felt both scared and in awe of him. He didn't like the look of the other men quite as much. They certainly weren't as handsome as Father. Nor were their uniforms as freshly pressed*» [47, 50]; «*The German laughed again, took another strawberry and made his way back through the crowd, his black uniform oddly funereal among the bright patchwork of the market. Later my mother tried to explain. All uniforms were dangerous, she told me, but the black ones above all*» [48, 105–106]. Цілком очевидно, що значення уніформи у ТВТ трактується двояко: з одного боку, це благоговіння та захоплення людьми у формі, які уособлює дух патріотизму; з іншого — страх і тривога, особливо коли це стосується опису ворожих сил.

Іншою характерною ознакою ТВТ є асоціативне переосмислення людського тіла у його зв'язку з війною. По-перше, це стосується вираження внутрішнього стану людини у воєнних ситуаціях через особливості тіла та його рухів. По-друге, це асоціативні лінії, що пов'язані з покаліченим війною тілом. Зазначимо, що перша особливість притаманна творам з макро- та мезовкрапленнями ВТ: «*Rubble shifted underfoot as she made her way to the back wall of this same house. There was a woman sitting propped up amongst the rubble, arms and legs splayed like a rag doll. She looked as if she had been tossed in the air and landed any old how – which was probably the case*» [44, 627]. Майстерне поєднання асоціативних ліній сприяє граційному асоціативному оздобленню тематики людського тіла емотивними конотаціями.

Тож, особливе значення асоціативного розгортання лексико-семантичного простору творів на військову тематику належить асоціативному збагаченню ЛСГ номінації емоційного стану, яку визначаємо як ЛАГ «Емоції та почуття». Так, у семантичній експлікації емоцій і почуттів вагома роль належить витонченому асоціативному візерунку, який збагачує художній простір тексту та задає асоціативному розвитку певну спрямованість: «*I was mad with envy, tortured by my humiliation, for, without realizing it, I had fallen desperately in love; it had crept up on me without my even noticing it, and seeing the pair of them together, imagining the things that they were doing when they were alone and I was elsewhere, left me in bitter twists of anguish, feeling nothing but hatred for them both*» [45, 50].

Асоціативний візерунок тематичної лексики природи у ТВТ викарбовується в кількох напрямках, проте їх визначальною особливістю є те, що крім денотативного потенціалу, асоціативне оформлення теми природи виконує в них художньо-експресивну функцію: «*Les Laveuses. There had been a drought, and the Loire was maybe a couple of meters lower than usual, showing ugly shrunken verges like the stump of a sick tooth. Roots straggled down into the water, bleached yellow-white by the sun, and children played among the roots on the sandbanks,*

paddling barefoot in the filthy brown puddles, poking with sticks at the rubbish floating from upstream» [48, 30]. Поєднання різних напрямів асоціативного розвитку є яскравим прикладом образного переосмислення теми природи в художніх ТВТ. У лексико-семантичному просторі ХТ це цілком відповідає авторській меті — створенню експресивного фону, що повністю віддзеркалює внутрішній світ персонажів і зовнішні події в їхньому житті, викликанню емоційного настрою в читача.

У цілому асоціації в лексико-семантичному просторі функціонують як спосіб доповнення значень лексичних одиниць яскравими смисловими інтонаціями. Основні тенденції асоціативної кореляції в сучасних британських творах на військову тематику узагальнено в схемі 3:

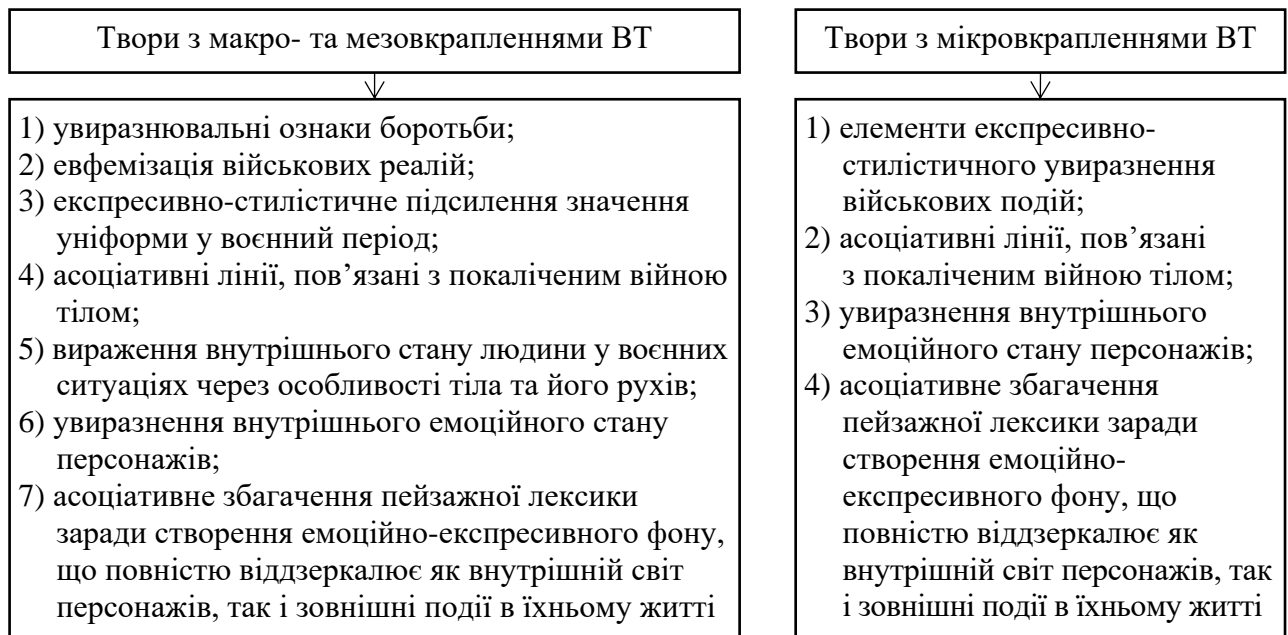

Схема 3 — Основні напрями лексико-асоціативного обрамлення ВТ

Отже, лексико-семантичний компонент, що передає військові реалії та дії, служить для відтворення чіткої картини воєнного та післявоєнного часу. Особливістю британських ТВТ початку ХХІ століття є те, що тема війни простежується не лише на першому плані, але й на рівні мікроткрапель, і це демонструє силу впливу війни на внутрішній стан і свідомість людини ще довгий час після її завершення. Зображуючи війну або лише згадуючи про неї, сучасні автори спонукають нас задуматись над впливом війни на повсякденне життя людини, пропонуючи також способи подолання психологічної травми. Вибір військової тематики автором зумовлений особливою інтенцією — на яскравих прикладах минулого передати згубність та абсурдність війни, закликати людство не допустити подібної катастрофи в майбутньому.

У світлі наукової думки сучасних лінгвістичних студій у художньому тексті закладений певний смисл, що виражається через загальний план змісту. Тому актуальним і перспективним видається подальше вивчення лексико-семантичного текстопростору, що полягає в аналізі глибинного (семантичного) та поверхневого (лексичного) рівнів. Групування лексичних одиниць і структур,

які часто виражають не лише експліцитні, але й імпліцитні смисли, доцільно проводити на основі виділення спільного семантичного смислу (лексико-семантичні угруповання), спільної тематики (лексико-тематичні угруповання) та спільних особливостей асоціативного розвитку значення (лексико-асоціативні угруповання).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алефиренко Н. Спорные проблемы семантики : монография / Николай Алефиренко. – Москва : Гнозис, 2005. – 326 с.
2. Антипина Е. Лексико-семантическое пространство дневника писателя / Елена Антипина : автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Иваново, 2015. – 24 с.
3. Апресян Ю. Исследования по семантике и лексикографии. В 2 т. Т. 1. Парадигматика / Юрий Апресян. – Москва : Языки славянских культур, 2009. – 568 с.
4. Банкевич В. К вопросу о соотношении ЛСГ и тематических групп / В. Банкевич // Семантика слова и предложения : межвуз. сб. науч. тр. – Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1985. – С. 30–35.
5. Баудер А. Части речи – структурно-семантические классы в современном русском языке / Анатолий Баудер. – Таллин : Валгус, 1982. – 443 с.
6. Безрукова А. Семантика и функционирование глаголов, выражающих эмоциональное отношение / А. Безрукова // Семантика и функционирование английского глагола : межвуз. сб. науч. тр. – Горький, 1985. – С. 11–15.
7. Безугла Л. До питання розмежування прагматики, стилістики та прагматилістики / Л. Безугла // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. – 2014. – Вип. 77. – № 1102. – С. 6–11.
8. Белехова Л. Когнитивная теория образности поэтического текста / Л. Белехова // Нова філологія : зб. наук. праць / ред. М. Манакін. – Запоріжжя : ЗНУ, 2014. – С. 30–38.
9. Бережан С. Семантическая эквивалентность лексических единиц / Сильвий Бережан. – Кишинев : Штиинца, 1973. – 372 с.
10. Бехта І. Дискурс наратора в англійській прозі : монографія / Іван Бехта. – Київ : Грамота, 2004. – 304 с.
11. Васильев Л. Теория семантических полей / Л. Васильев // Вопросы языкознания. – 1971. – № 5. – С. 105–113.
12. Вердиева З. Семантические поля в современном английском языке / Земфира Вердиева. – Москва : Высшая школа, 1986. – 120 с.
13. Гольдберг В. Контрастивный анализ лексико-семантических групп (на материале английского, русского и немецкого языков) / Вера Гольдберг. – Тамбов : ТГПИ, 1988. – 56 с.
14. Карпенко Ю. Вступ до мовознавства : підручник / Юрій Карпенко. – Київ : Вид. центр «Академія», 2006. – 336 с.
15. Кочерган М. Лексико-семантична система / М. Кочерган // Українська мова: Енциклопедія. – Київ, 2004. – С. 305–307.
16. Кузнецов А. Поле / А. Кузнецов // Языкознание: Большой энциклопедический словарь / гл. ред. Н. Ярцева. – Москва : Науч. изд. «Большая Российская энциклопедия», 1998. – С. 380–381.
17. Лайонз Дж. Лингвистическая семантика / Джон Лайонз. – Москва, 2003. – 397 с.
18. Левицкий В. Семасиология / Виктор Левицкий. – 2 изд. – Винница : Нова книга, 2012. – 672 с.
19. Марфіна Ж. Мовна асоціація як поняття психолінгвістики та лінгвостилістики / Ж. Марфіна // Вісник Львівського університету. Серія «Філологічна». – 2004. – Вип. 34. – Ч. 2. – С. 366–372.
20. Попова З. Введение в когнитивную лингвистику / Зинаида Попова, Иосиф Стернин. – Кемерово : Кузбассвузиздат, 2007. – 220 с.

21. Попова Н. Концептуальное представление семантического пространства многозначного слова/ Н. Попова // Вестник Челябинского государственного университета. Филология. Искусствоведение. – 2011. – Вып. 52. – С. 114–117.
22. Приходько А. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / Анатолій Приходько. – Запоріжжя : Прем'єр, 2008. – 332 с.
23. Романова Н. Семантичне поле щастя в давньоверхньонімецькій мові / Н. Романова // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія. – 2011. – Вип. 5. – С. 63–68.
24. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник / Олена Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
25. Сосюр, Ф. де. Курс загальної лінгвістики / Фердинан де Сосюр ; пер. з фр. А. Корнійчук, К. Тищенко. – Київ : Основи, 1998. – 324 с.
26. Уфимцева А. Опыт изучения лексики как системы (на материале английского языка) / Анна Уфимцева. – Москва : Изд-во АН СССР, 1962. – 287 с.
27. Щур Г. Теории поля в лингвистике / Георгий Щур. – Москва : Наука, 1974. – 254 с.
28. Angermuller J. Poststructuralist Discourse Analysis: Subjectivity in Enunciative Pragmatics / J. Angermuller. – Warwick, 2014. – 163 p.
29. Barlow A. The Great War in British Literature (Cambridge Contexts in Literature) / A. Barlow. – Cambridge, 2000. – 71 p.
30. Bergonzi B. Wartime and Aftermath: English Literature and the Background 1939–60 / B. Bergonzi. – Oxford, 1993. – 230 p.
31. Black E. Pragmatic Stylistics / E. Black. – Edinburgh, 2006. – 166 p.
32. Deese J. On the Structure of Associative Meaning / J. Deese // Psychological Review. – 1962. – Vol. 69(3). – P. 161–175.
33. Evans V. Semantic Representation in LCCM Theory / V. Evans & S. Pourcel (eds) // New Directions in Cognitive Linguistics. – Amsterdam / Philadelphia : John Benjamin's Publishing Company, – 2009. – № 24. – P. 27–56.
34. Gee J. P. How to Do Discourse Analysis / J. P. Gee. – New York, 2010. – 206 p.
35. Geeraerts D. Theories of Lexical Semantics / D. Geeraerts. – Oxford, 2009. – 317 p.
36. Halliday M. A. K. Cohesion in English / M. A. K. Halliday, R. Hasan. – London, 1976. – 374 p.
37. Hickey L. Stylistics, Pragmatics and Pragmastylistics / L. Hickey // Revue belge de philologie et d'histoire. Langues et littératures modernes. – 1993. – T. 71. – P. 573–586.
38. Langacker R. Foundations of Cognitive Grammar. In 2 vol. Vol. 1 / R. Langacker. – Stanford: Stanford Univ. Press, 1987. – 516 p.
39. Rommetveit R. Words, Meaning, and Messages: Theory and Experiments in Psycholinguistics / R. Rommetveit. – New York : Academic Press, 2014. – 336 p.
40. Sarma G. The War Novel: Hemingway and After: thesis for the degree of Doctor of Philosophy / G. Sarma. – Shillong, 2001. – 223 p.
41. Taylor D. J. After the War: The Novel and English Society Since 1945 / D. J. Taylor. – 1993. – 128 p.
42. The Routledge Handbook of Stylistics / ed. by M. Burke. – London ; New York : Routledge, 2014. – 540 p.
43. Widdowson H. G. Text, Context, Pretext / H. G. Widdowson. – Blackwell, 2004. – 185 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ:

44. Atkinson, K. (2016). *Life After Life*. Retrieved from <https://royallib.com>.
45. Boyne, J. (2011). *The Absolutist*. Retrieved from <https://royallib.com>.
46. Boyne, J. (2015). *The Boy at the Top of the Mountain*. Retrieved from <https://www.rulit.me>.
47. Boyne, J. (2006). *The Boy in the Striped Pyjamas*. Retrieved from <https://royallib.com>.
48. Harris, J. (2001). *Five Quarters of the Orange*. Retrieved from <https://royallib.com>.
49. McEwan, I. (2001). *Atonement*. Retrieved from <http://fb2-epub.ru>.
50. Waters, S. (2009). *The Little Stranger*. Retrieved from <https://www.rulit.me>.

Стаття надійшла до редакції 13.09.2018

THE PECULIARITIES OF THE MILITARY THEMES EXPLICATION IN THE LEXICAL-SEMANTIC SPACE OF THE LATEST BRITISH LITERARY TEXTS

Iryna Shainer

The article contains an integrated linguistic analysis of the genre composing lexical units and structures in contemporary British fiction, namely in literary prose texts on military themes (TMT), on the basis of pragmatic-stylistic, pragmatic-discourse and interpretative approaches. The research aims at the study of the lexical-semantic space of the latest British prose literary TMT, with the focus on the peculiarities of the trinity of its expansion, which includes lexical-semantic, lexical-thematic and lexical-associative directions of the military themes (MT) explication.

The peculiarity of contemporary texts on military themes is a different degree of a war theme representation. It can be observed on the levels of macro-, meso- and micro-inclusions in the outline of a literary text. The leitmotiv idea (the problem of military conflicts and their destructive consequences) is encoded in the lexical structures thoroughly chosen by the author. The popularity of MT in the latest fiction texts is predetermined by the conflict actions taking place nowadays. Thus, from the pragmatic-discourse and anthropocentric points of view, the study of these fictional prose texts is extremely relevant given their lexical-semantic peculiarities.

The outlining of the lexical-semantic, lexical-thematic and lexical-associative groups contributes to the detailed analysis of the functional representation of the lexical structures in the literary text at the deep and surface levels. The results of the research open the new perspectives to the study of the lexical-semantic structure of British fiction of the beginning of the XXI century from the points of new scientific paradigms.

Keywords: *lexical-semantic space; lexical-semantic group; lexical-thematic group; lexical-associative group; text.*

ОСОБЕННОСТИ ЭКСПЛИКАЦИИ ВОЕННОЙ ТЕМАТИКИ В ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ НОВЕЙШИХ БРИТАНСКИХ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ТЕКСТОВ

Ирина Шайнер

В статье проведен интегрированный лингвистический анализ жанрообразовательной лексики и лексических структур в художественных прозаических текстах на военную тематику (ТВТ) с опорой на прагматилистический, прагмадискурсный и поэтико-интерпретативный подходы. Исследование посвящено изучению лексико-семантического пространства новейших британских художественных прозаических текстов на военную тематику, сосредоточиваясь на особенностях триединого направления его развития, включающего лексико-семантические, лексико-тематические и лексико-ассоциативные линии экспликации военной тематики.

Особенностью британских ТВТ начала XXI века является актуализация темы войны не только на первом плане, но и на уровне микровкраплений: в избранных автором лексических структурах закодировано мощную лейтмотивную идею — проблему военных конфликтов и их опустошительные, разрушительные последствия, которая выводится через эксплицированные (в большей или меньшей степени) лексические единицы. Популярность военной тематики (ВТ) в новейшей литературе обусловлена конфликтными событиями, которые происходят в современном мире. Исследование текстов этих литературно-художественных произведений с точки зрения прагмадискурсной и антропоцентрической парадигм является чрезвычайно актуальным, учитывая их лексико-семантические особенности.

Интерпретация читателем ТВТ зависит непосредственно от использованных автором языковых средств, которые четко передают картины военной действительности (или только приводят упоминания военных действий), расставляют экспрессивно-стилистические акценты на определенных явлениях и деталях, и, наконец, создают обций

эмоциональный фон для развития сюжетных линий в произведении. Выделение лексико-семантических, лексико-тематических и лексико-ассоциативных групп и полей способствует детальному анализу функциональной репрезентации лексических структур в художественном тексте на глубинном и поверхностном уровнях. Результаты исследования открывают новые перспективы изучения лексико-семантической структуризации британских художественных текстов начала XXI века с позиций новейших научных парадигм.

Ключевые слова: *лексико-семантическое пространство; лексико-семантическая группа; лексико-тематическая группа; лексико-ассоциативная группа; текст.*